

СОЦІАЛЬНІ ТА ЕКОНОМІЧНІ ЦІННОСТІ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

У статті здійснено спробу продемонструвати обумовленість цінностей українського суспільства реальним станом соціально-економічних і політичних процесів у державі. Послугуючись результатами проведеного в 2017-2020 рр. «Світового дослідження цінностей» («World Values Survey»), індикаторами розвитку України, існуючим соціально-політичним контекстом, авторка дійшла наступного: 1) ціннісні орієнтації суспільства – усталені і динамічні одночасно, тому дозволяють як вимірювати стан суспільства, так і лакмувати його запити на вироблення ефективної державної політики; 2) у час серйозних зовнішньополітичних викликів суспільство здатне акумулювати внутрішній ресурс і демонструвати неочікувано раціональні (замість традиційних) реакції на безпрецедентні виклики; 3) здобуті за роки з часу Революції Гідності ціннісні установки наближають українське суспільство до високорозвинених країн Європи в економічному, міжособистісному, правовому сенсі. Визначено, що проаналізовані індикатори розвитку України як соціальної держави свідчать про вкрай низькі, деформовані, однобічні позитивні тенденції. Суперечливий і дуже повільний відхід суспільства від пострадянських орієнтацій у сферах розбудови політичного устрою, економіки, формування відносин громадянина з державою компенсується ціннісним наближенням українців до провідних європейських країн у питаннях толерантності, фінансової безпеки і відповідальності за своє життя і добробут. Тож в умовах системної кризи в Україні перебування суспільства в стані балансу між цінностями виживання і самовираження – абсолютно логічне, а рух – як відносно показників 2011 р., так і в порівнянні з країнами Європи взагалі – в напрямку демократизації, поширеності сприйняття секулярно-раціональних цінностей є свідченням завершення процесу трансформації постсоціалістичного українського суспільства і входження його в групу високорозвинених країн Європи. Констатовано, що постсоціалістичні впливи і нестабільність економіки та позиції України в міжнародній спільноті детермінують перебування українського суспільства на хиткому балансі цінностей виживання і самовираження.

Ключові слова: держава і суспільство, держава-нація, цінності суспільства, виживання і самовираження нації, традиційні цінності, секулярно-раціональні цінності, Світове дослідження цінностей.

Українське суспільство, як і будь-яке інше, – складний динамічний конструкт, який під впливом об'єктивних факторів наділений спроможністю змінюватися, зберігаючи, в той же час, свій фундаментальний стрижень, історичну пам'ять та відпрацьовані поколіннями колективні реакції на ті чи інші процеси довкола. Проте вітчизняний кейс ціннісного наповнення суспільства має вагомі ознаки унікальності. Адже як і сама держава, суспільні процеси в сучасній Україні продовжують перебувати у стані трансформації: духовна криза українського соціалістичного суспільства 1980-1990-х рр. відбувалася паралельно з процесом розбудови незалежної української держави, поверненням на історичну батьківщину цілого народу – кримських татар, лібералізацією економіки і болісною ломкою «традиційних цінностей». «Нульові» роки, у свою чергу, підсумували: українська модель господарювання створила реальні ризики формування асоціальної держави, в якій ігнорується людина як найвища соціальна цінність. Революція Гідності – її часто називають Революцією Цінностей – базувалася саме на людиноцентричній ціннісній парадигмі, і чітко продемонструвала колективну неготовність українського суспільства до подальшого поглиблення соціальної нерівності і несправедливості та ігнорування сповідуваних цінностей.

Мета статті – з'ясувати чи існує кореляція соціальних та економічних цінностей українського суспільства з поточними показниками розвитку держави.

Емпіричною основою цієї наукової розвідки слугував аналітичний звіт «Світове дослідження цінностей 2020 в Україні» колективу авторів Українського центру європейської політики,

Українського інституту соціальних досліджень імені Олександра Яременка, Інституту економіки та прогнозування НАН України, незалежних експертів [18]. «Світове дослідження цінностей» (World Values Survey – www.worldvaluessurvey.org) – довгострокове порівняльне дослідження, започатковане в 1981 р. професором Мічиганського університету Рональдом Інглхартом. Воно охоплює майже 120 суспільств (близько 95% світового населення) і дає інструментарій для формування висновків щодо основних рис і цінностей окремих суспільств, динаміки їхніх змін у суспільному розвитку на основі низки індикаторів, які охоплюють усі сфери особистої, соціальної, економічної, безпекової тощо компонент буття людини.

Україна долучилася до проекту в 1999 р. і взяла участь у чотирьох хвилях дослідження [1], результати яких дають можливість оцінити стабільність або ротацію цінностей українців та те, який вплив це має на соціальний, політичний, економічний, культурний розвиток українського суспільства.

Також задля урівноваження і порівняння тих чи інших показників автором використовувалися відомості Державної служби статистики України, показники розвитку України в міжнародних індексах.

Методологічно авторка базується на розумінні української дослідниці Т.Нагорняк, що «зрілість державності завжди корелюється з міцністю самоідентифікації нації. Якість такої кореляції стає визначальною й часто вдосконалюється під час випробувань... Кожні соціально-політичні зрушення, як аттрактори, актуалізують питання зрілості взаємовідносин Держави і Суспільства. Форматом таких взаємовідносин можуть виступати релігія, політичний режим, соціальний контракт, цінності» [15, С. 79-80].

З теоретичної точки зору, проблема ціннісних орієнтацій українського суспільства лежить на перетині філософії [12], соціології [20], культурології [8], політології, економіки, етнології тощо. Дослідженню цінностей українців присвячена низка робіт соціологині Вікторії Бриндзи [4-6], регіональний вимір ціннісних орієнтацій і політичних проєкцій на широкому історичному фоні простежений етнополітологинею Ларисою Нагорною [14]. Ольга Балакірева [3], завідувачка відділу моніторингових досліджень соціально-економічних трансформацій Інституту економіки та прогнозування НАН України, та Василь Юрчишин [22], аналітик Центру Разумкова – автори досліджень соціально-економічного стану суспільства і настроїв українців. Втім, доцільність використання ціннісних орієнтацій українського суспільства задля вироблення, коригування державної політики, свідчить про теоретичну і практичну новизну наукової розробки означеної проблеми.

Вихідною теоретичною одиницею представленого наукового тексту виступає категорія «цінностей». Будучи об'єктом вивчення окремого розділу філософії – аксіології, цінності, або вартості визначаються як «фундаментальні світоглядні засади життєдіяльності будь-яких людських спільнот [12]; будь-які матеріальні або ідеальні явища, які мають значення для людини чи суспільства» [8]. Ці досить абстрактні, не завжди усвідомлювані конструкти, тим не менш, мають фундаментальне прикладне значення [14, с. 25]. Адже найбільш загальні схильності надавати перевагу певному стану речей над іншими впливають на вибір цілей життя та засобів їхнього досягнення в різних сферах [16] – від підходів до виховання дітей, міжособистісних стосунків до політичної культури, устрою держави, релігійності та економічних відносин. І навпаки, під впливом об'єктивних факторів і показників економічного розвитку суспільства, наявного політичного режиму, політичної культури тощо, відбуваються зміни ціннісних орієнтацій суспільства.

Отже, авторка виходить з позиції, що будь-яке суспільство у процесі трансформації підлягає синхронному впливу двох тенденцій. Перша: зміни у системі цінностей детермінуються соціально-економічними показниками розвитку суспільства, друга: усталена система норм і цінностей виступає регулятором соціально-економічних процесів у державі. Багатовимірність та взаємозумовленість функціонування будь-якого суспільства передбачають, що мають місце обидва взаємовпливи [20].

Спектр ціннісних орієнтацій українського суспільства, відповідно до результатів «Світового дослідження цінностей» в 2017-2020 рр., дозволяє говорити про розвиток України в напрямі поступового прийняття секулярно-раціональних цінностей (тобто відхід від традиційних) і цінностей самовираження замість цінностей виживання. Залишаючись найближчою до групи православних країн Європи (Болгарія, Румунія тощо), в культурному сенсі Україна тяжіє до більшості країн Європейського Союзу.

Зокрема, у значенні таких соціальних показників як сім'я: 86,3% визнали її для себе дуже важливою та ще 13% – скоріше важливою [19, с. 20], друзі та знайомі (34,1% надали відповідь «дуже важливо» та 56% – «скоріше важливо» [Там само, с. 21]) українці наблизилися до одного рівня з Нідерландами, Фінляндією, Естонією, Литвою.

Рис. 1. Частка тих, хто вважає себе щасливим, порівняння даних для України з 1996 по 2020 рік [19, с. 41].

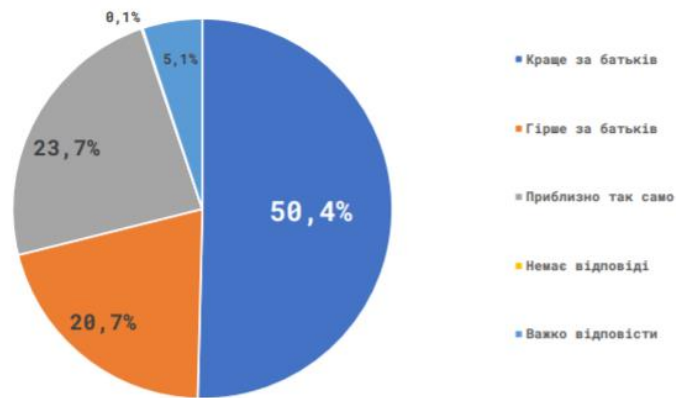
Військово-політичний конфлікт значно актуалізував в українському суспільстві процес переосмислення цінності свободи, держави і прискорив завершення національної самоідентифікації та створення української політичної нації. У порівнянні з 2011 р. значно виріс відсоток людей, готових захищати свою країну – 56,9% [19, с. 113]. Цілі держави і суспільства також ідентичні в питаннях стратегічного бачення майбутнього: забезпечення надійної обороноздатності країни в 2020 р. головною ціллю назвала п'ята частина опитаних. У той час, як в 2011 р. їх було 2,9% [Там само, с. 116]. У своєму розумінні важливості свободи і безпеки Україна найбільш близька до Німеччини та Кіпру: у дихотомічній парі «свобода або рівність» – вибір на користь на свободи (63,7% проти 23,6%), а в парі «свобода-безпека» – 65,9% на користь безпеки [Там само, с. 117], що не дивно з урахуванням стану гібридної війни, в якому перебуває Україна. Тим не менш, за даними 2020 р. кумулятивно 82,2% пишаються тим, що є громадянами України (34,7% – «дуже пишаються» та 47,5% – «скоріше, пишаються» [Там само, с. 39]), а 78,3% українців повідомили, що вони щасливі (Див. Рис. 1).

Та з іншого боку, попри позитивну тенденцію зростання громадської активності українців (наприклад, волонтерський рух) та посилення цінностей демократії, дотримання прав і свобод людини, економічні цінності та стереотипи за останні роки змінилися у бік віддалення від самовираження до виживання.

Йдеться про стабільно загрозливий рівень патерналістської традиції, що на думку автора, є наслідком десятилітніх викривлень в колективній свідомості та історичній пам'яті місця і ролі держави та всіх її інститутів. Ця деформована за радянських часів традиція не має нічого спільного, наприклад, зі Швецією, де присутність держави у повсякденному житті не заважає громадянам бути незалежними у своєму виборі (82,2%) і найщасливішими в Європі (93,8%) [5]. Щодо України, на сьогодні майже половина українського суспільства – 49,4 % покладається саме на державу у питанні відповідальності за забезпечення громадян благами, і кожен п'ятий українець, який вважає, що не впливає на власне життя, у той же час висловлює незадоволеність своїм життям [1]. Цікаво, що п'ята частина українців, порівнюючи свій добробут і рівень життя з батьківським (коли батьки були у тому ж віці), відчувають його гіршим, а майже чверть – таким самим.

Дійсно, макроекономічні показники розвитку України, які мають безпосередній вплив на оцінку суспільством власного добробуту, ролі та впливу в суспільстві, зазнали значного спаду за останні роки. На фоні об'єктивних глобальних процесів та, в більшій мірі, через фактор російської військової агресії, окупації частини української території відбулася втрата національних багатств і людського капіталу, демонтаж традиційних напрямів економічної співпраці України, деіндустріалізація економіки, втрата інвестиційного потенціалу тощо.

Порівняльна оцінка власного життя та життя батьків (Q56)

Примітка: Розподіл відповідей на запитання Q56 «Порівнюючи Ваш рівень життя з рівнем життя Ваших батьків, коли вони були Вашого віку, Ви б сказали, що живете краще за них, гірше або приблизно так само?»

Рис. 2. Порівняльна оцінка респондентами власного життя та життя своїх батьків. Розподіл відповідей в Україні за результатами хвилі 7, 2017-2020 роки [19, с. 49].

Статистика свідчить, що упродовж 2013-2020 рр. ВВП на особу населення в Україні зріс у два з половиною рази: з майже 36 тис. грн. у 2014 р. до 95,7 тис. грн. у 2020 р (Див. Таб. 1). Однак у доларовому вираженні тенденція зміни ВВП на особу населення інша. Катастрофічне падіння доходів та економіки України в цілому, яке фіксувалося впродовж 2014-2015 рр. на рівні до -30%, на сьогодні становить -7,61%. І попри доволі успішні 2016-2019 рр., коли відбувалося реальне зростання української економіки, все ж таки відчуття українцями загрози власному добробуту і фінансовому становищу є не випадковим: за підсумками 2013 р. ВВП на особу населення в Україні становив 4029,7 дол. США, у 2020 р. – 3425,0 дол. США [2].

Експерти наголошують, що макроекономічна структура українського ВВП має надмірно споживчий характер [22, с. 8]. Більш того, практична відсутність інвестицій, зростання зовнішньоторговельного дефіциту (311 183 млн. грн., що дорівнює 5,4% ВВП у 2019 р. [10] для країни, яка змушена перманентно боротися з кризовими процесами, привносить значні соціальні ризики, ключові з яких – безробіття та бідність.

Таблиця 1

Динаміка зміни номінального ВВП на особу населення в 2013-2020 рр.*

Рік	Номінальний ВВП на особу населення, грн	Динаміка показника у порівнянні з попереднім роком, %	Номінальний ВВП на особу населення, дол. США	Динаміка показника у порівнянні з попереднім роком, %	Чисельність населення, тис. чол.**
2014	35 834,0	+12	3014,6	-25,2	43 722
2015*	46 210,2	+29	2115,4	-29,8	42 836
2016*	55 853,5	+20,9	2185,9	+3,3	42 668
2017*	70 224,3	+25,7	2640,3	+20,8	42 477
2018*	84 192,0	+19,9	3095,2	+17,2	42 269
2019*	94 589,0	+12,4	3659,8	+18,2	42 019
2020*	95 726,0	+1,19	3425,0	-7,61	41 806

* Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя.

** Розрахунки (оцінки) чисельності населення здійснено на основі наявних адміністративних даних щодо державної реєстрації народження і смерті та зміни реєстрації місця проживання.

*Сформовано автором за даними Державної служби статистики України [7].

Відповідно до запропонованої Міжнародною організацією праці методології розподілу населення на економічно активне і неактивне, станом на 2020 р. економічний актив України склали 18 123,4 тис. осіб, тобто 56,5% громадян віком 15-70 років. (Див. Таб. 2).

Таблиця 2

**Економічно активне населення України за статтю і типом місцевості
(без урахування АР Крим та тимчасово окупованих територій
Донецької і Луганської областей)***

Рік	Всього*:		З них:			
	тис. осіб	% до загальної кількості населення відповідної вікової групи	чоловіки	жінки	місто	сільська місцевість
2014	_***	62,4	69,3	56,1	62,6	61,8
2015	-	62,4	69,2	56,2	63,1	60,8
2016	-	62,2	69,1	55,9	62,8	60,9
2017	17 854,4	62,0	69,0	55,6	62,8	60,4
2018	17 939,5	62,6	69,0	56,8	63,5	60,6
2019	18 155,7	56,3	64,8	49,2	57,7	53,6
2020	18 123,4	56,5	64,5	49,8	57,8	53,8
		*у середньому за період ** відомості відсутні				

* Сформовано автором за даними Державної служби статистики України [18]

Аналізуючи ці відомості, авторка звертає увагу на доволі високий показник зменшення частки задіяних в економічних процесах громадян (-6% за 2014-2020 рр.) та стрімке зменшення чисельності економічно активного населення саме в сільській місцевості. Пояснення цій тенденції слід шукати у доволі високому рівні внутрішньої (відтік жителів сіл у міста задля навчання і роботи) і зовнішньої трудової міграції.

У 2017 р. Державною службою статистики України було проведено опитування населення, в якому взяли участь понад 20 тис. домогосподарств. Відповідно до отриманих даних, на момент опитування працювали за кордоном: у 2017 р. – 1,3 млн. осіб, або 4,5% громадян віком 15-70 років (без урахування населення непідконтрольних територій АР Крим та окупованих районів Донецької і Луганської областей) [20]. До речі, здійснене того ж року групою «Рейтинг» дослідження громадської думки щодо міграційних настроїв населення України зафіксувало: 44% опитаних виявили бажання працювати / отримати роботу за кордоном (молодь – 68%, особи середнього віку – 52%). 23% опитаних заявили неготовність повертатися в Україну з-за кордону і бажання стати повноцінними учасниками інших суспільств [Там само].

На думку експертів, чисельність одночасно працюючих за кордоном українців становить на сьогодні 3 млн. осіб [8]. А з часу останнього перепису населення у 2001 р. українцями було здійснено 6,3 млн. виїздів без подальшого в'їзду: близько 3 млн. через європейські кордони, та 3,2 млн. – через російський [22, с. 11]. Однак, позитивно оцінюючи для себе еміграцію з подальшою акультурацією в новому соціумі, українці виявили нетолерантність щодо іноземних мігрантів в Україні.

Стереотипи українського суспільства щодо міграції як соціально-економічного явища максимально красномовно демонструють такі висновки «Світового дослідження цінностей»: більше чверті українців висловили небажання жити по сусідству з іммігрантами, іноземними працівниками українських компаній (27,1%), людьми інших національностей (24,7%) [19, с. 31-32]. А більше половини схильні розцінювати імміграцію в якості чинника зростання рівня безробіття в Україні та джерелом соціальних конфліктів – 54,2% та 51,5% відповідно [Там само, с.101]. Автор припускає, що негативні зміни у контексті формування культури толерантного сприйняття «іншого» відбулися під впливом спаду соціально-економічних індикаторів розвитку України та фінансово-економічних збитків в результаті карантинних заходів, збільшення рівня безробіття.

За даними Державної служби статистики України, в абсолютному вираженні рівень безробіття досягнув у 2020 р. 8,5 %, тобто 1,6 млн. осіб [3]. Найбільш вразливою в цьому сенсі виявилася

категорія населення віком від 15 до 29 років, яка найчастіше обирає для себе зовнішню міграцію. Це знову ж таки повертає нас до проблеми одночасного толерування зовнішньої міграції та закликів посилити законодавство для бажаючих в'їхати на територію України. З іншого боку, така нетолерантність до іммігрантів пояснюється вже згадуваною тенденцією до патерналізму і неготовності частини українського суспільства до вільної конкуренції на ринку праці, що призводить до самооцінки домогосподарствами свого рівня доходів як такого, що свідчить про *бідність*.

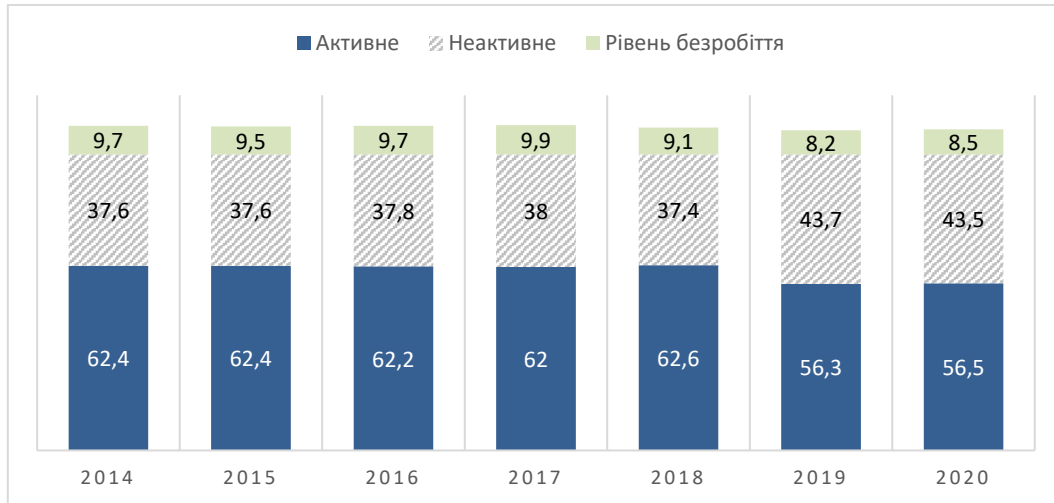

Рис. 3. Співвідношення рівня безробіття з кількістю економічно активного і неактивного населення України в 2014-2020 рр.

Сформовано автором за даними Державної служби статистики України, Звіту Фонду розвитку МОМ ООН [13; 17].

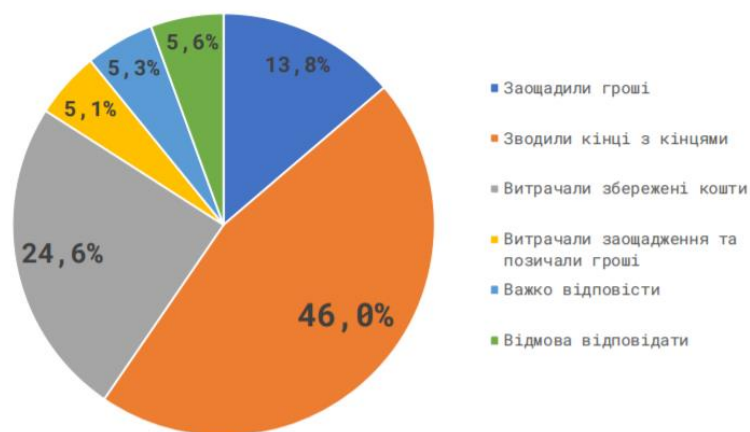
Сучасна наука визначає бідність як неможливість через брак коштів підтримувати спосіб життя, притаманний конкретному суспільству в конкретний період часу [9, с. 56].

За даними Міністерства соціальної політики України, впродовж останніх чотирьох років Україна демонструвала впевнений вихід із кризи, і мала реальні шанси досягти за рівнем бідності значення 2008 року (періоду до світової фінансово-економічної кризи). Дійсно, за абсолютним критерієм (витрати нижче фактичного прожиткового мінімуму) рівень бідності поступово знижувався: з 58,6 % у 2016 р. – до 38,5 % у 2019 р. [17].

Проте у 2020 р., у першу чергу у зв'язку із пандемією COVID-19, досягнення України щодо зменшення бідності з часів кризи 2015 р. були нівельовані. Дослідження міжнародних організацій засвідчили, що рівень бідності в Україні зріс до 50%, тобто за межею бідності опинилися близько 19 мільйонів українців [3].

Самооцінка українцями власного фінансового становища, наведена в «Світовому дослідженні цінностей» за 2017-2020 рр., підтверджує ці дані: 45,1% оцінили свій рівень доходів як низький [19, с. 51]. Ще 46% опитаних повідомляли, що за минулий період зводили кінці з кінцями, 24,6% – витрачали збереження, 5,1% – витрачали заощадження і позичали кошти (Див. Рис. 4). Тобто кумулятивно 75,7% населення України прирівняли рівень свого добробуту наблизившим до межі бідності. Однак, маючи економічне походження, бідність є набагато ширшим явищем, адже далеко не всі позбавлення та ексклюзії можуть бути переведені у грошовий еквівалент. Непрямо, проте достатньо промовисто на користь аргументу щодо обґрунтованості цінностей суспільства наявним станом соціально-економічного розвитку свідчить такий індикатор: 64,5% опитаних висловили стурбованість загрозою не забезпечити своїм дітям здобуття якісної освіти [19, с. 112]. Тож українське суспільство все ще тяжіє до суспільства виживання із взаємодією за принципом нульової суми: інших сприймає як потенційну загрозу радше, ніж як потенційних партнерів, та вважає, що добробут створюється перерозподілом, а не співтворчістю [4; 6]. Це, у свою чергу, в ціннісному сенсі повертає українське суспільство до проблеми хиткого балансування на межі виживання і самовираження, що притаманно перехідним суспільствам зі слабким імунітетом до ризиків соціально-економічного штибу в процесі трансформації держави.

Оцінка фінансового становища сім'ї (Q286)

Примітка: Розподіл відповідей на запитання Q286 «Протягом останнього року, Ваша сім'я...?»

Рис. 4. Розподіл відповідей респондентів щодо фінансового становища протягом останнього року в Україні за результатами хвилі 7, 2017-2020 роки [19, с. 51].

Отже, концептуально ціннісно-культурне наповнення українського суспільства – це пряме відображення стану розвитку держави і одночасно з тим фундаментальне підґрунтя, орієнтуючись на яке доцільно вимірювати успіх тих чи інших процесів у державі, вибудовувати державну політику у відповідь на соціальний запит тощо. Від часу участі України у попередній хвилі Світового дослідження цінностей в 2011 р. суспільство пережило низку соціальних катастроф, які позначилися на посиленні процесів внутрішньої міграції (понад 1,5 млн. ВПО), вагомому зниженні рівня доходів, переосмисленні важливості безпеки, свободи, сім'ї та щастя.

Проаналізовані індикатори розвитку України як соціальної держави свідчать про вкрай низькі, деформовані, однобічні позитивні тенденції. Суперечливий і дуже повільний відхід суспільства від пострадянських орієнтацій у сферах розбудови політичного устрою, економіки, формування стосунків громадянина з державою компенсується ціннісним наближенням українців до провідних європейських країн у питаннях толерантності, фінансової безпеки і відповідальності за своє життя і добробут. Тож в умовах системної кризи в Україні перебування суспільства в стані балансу між цінностями виживання і самовираження – абсолютно логічне, а рух – як відносно показників 2011 р., так і в порівнянні з країнами Європи взагалі – в напрямку демократизації, поширеності сприйняття секулярно-раціональних цінностей є свідченням завершення процесу трансформації постсоціалістичного українського суспільства і входження його в групу високорозвинених країн Європи.

Бібліографічний список:

1. World Values Survey Wave 7 (2017-2020). Ukraine Study # WVS-2017. v1.5.
URL: <https://www.worldvaluessurvey.org/WVSDocumentationWV7.jsp>
2. World Bank national accounts data, and OECD National Accounts data files. Ukraine. GDP per capita.
URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?end=2019&locations=UA&start=1991&view=chart>
3. Балакірева О. Соціально-економічні настрої населення України наприкінці 2020 року.
URL: <https://ukr-socium.org.ua/uk/archive/4-75-2020/sotsialno-ekonomichni-nastroi-naseleennia-ukrainy-naprykintsi-2020-roku/>
4. Бриндза В. День матки. Як тема гендерної рівності може травмувати жінок.
URL: <https://rozmova.wordpress.com/2020/05/01/viktoriya-bryndza-2/>
5. Бриндза В. В Україні насолода життям відходить на другий план. Тому що ми і досі продовжуємо виживати. 13.04.2020. URL: <https://rozmova.wordpress.com/2020/05/01/viktoriya-bryndza-2/>
6. Бриндза В. В українців домінує потреба виживання. 18.06.2016.
URL: https://zaxid.net/v_ukrayintsiv_dominuye_potreba_vizhivannya_n1394860
7. Валовий внутрішній продукт. Економічна статистика / Національні рахунки. Державна служба статистики України. URL: <http://ukrstat.gov.ua/>

8. Гіптерс З.В. Культурологічний словник-довідник. К.: ВД «Професіонал», 2006. 328 с.
9. Демографічні фактори бідності. Ред. Е. М. Лібанової К., Ін-т демографії та соц. дослідж. НАН України, 2009. 184 с.
10. Зовнішня торгівля товарами та послугами. Економічна статистика / Зовнішньоекономічна діяльність. Державна служба статистики України. URL: <http://ukrstat.gov.ua/>
11. Лібанова Е.М. Зовнішні трудові міграції українців: масштаби, причини, наслідки. Демографія та соціальна економіка. К., 2018. № 2(33). URL: http://iom.org.ua/sites/default/files/migration_infosheet_a4.pdf
12. Лісовий В. С. Аксіологія. Енциклопедія Сучасної України: електронна версія. Гол. редкол.: І.М. Дзюба, А.І. Жуковський, М.Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2001. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=43500
13. Міграція в Україні. Цифри і факти. Фонд розвитку МОМ. К., 2019. 20 с.
14. Нагорна Л.П. Регіональна ідентичність: український контекст. К.: ІПіЕНД імені І.Ф. Кураса НАН України, 2008. 405 с.
15. Нагорняк Т.Л. Конфлікт держави і суспільства в Україні. Грані: Політологія. № 18(10), 2015. С.79-87.
16. Невмержицька О.М. Цінність як поняття: теоретичні основи. Грані: Філософія. № 7 (123) липень 2015. К., 2015. С. 114-117.
17. Підстав очікувати суттєвого підвищення рівня бідності у 2020 році немає. Міністерство соціальної політики України. 20.05.2020. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/18675.html?fbclid=IwAR0kdYzCcOLKhD1-Wi8Z7ennN2AJhZYhuePH0BqkUgMM5WXnsm1eEhM18>
18. Робоча сила за статтю, типом місцевості та віковими групами. Демографічна та соціальна статистика / Ринок праці / Зайнятість та безробіття. Державна служба статистики України. URL: <http://ukrstat.gov.ua/>
19. Світове дослідження цінностей в Україні 2020. Колектив авторів (Л. Акуленко, О. Балакірєва та ін.), ред. Потапенко. К. Український центр європейської політики. К., 2020. 216 с.
20. Семенченко Ф.Г. «Цінність» як предмет соціально-гуманітарної науки: теоретико-концептуальний підхід аналізу проблеми цінностей. URL: <http://www.politik.org.ua/vid/bookscontent.php3?b=7&c=386>
21. Скільки українців поїхало за кордон і що державі з цим робити. І. Піонтківська, Д. Яблонівський та ін. Центр економічної стратегії. К., 2018. 50 с.
22. Соціально-економічний вимір України в період зміни політичних еліт. В. Юрчишин. Київ: Разумков центр, 2019. 46 с.

References:

1. World Values Survey Wave 7 (2017-2020). Ukraine Study # WVS-2017. v1.5. URL: <https://www.worldvaluessurvey.org/WVSDocumentationWV7.jsp>
2. World Bank national accounts data, and OECD National Accounts data files. Ukraine. GDP per capita. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?end=2019&locations=UA&start=1991&view=chart>
3. Balakiryeva O. Social'no-ekonomichni nastroyi naseleण्या Ukrayiny` napry`kinci 2020 roku. URL: <https://ukr-socium.org.ua/uk/archive/4-75-2020/sotsialno-ekonomichni-nastroi-naseleण्या-ukrainy-naprykintsi-2020-roku/>
4. Bry`ndza V. Den` matky`. Yak tema gendernoyi rivnosti mozhe travmuvaty` zhinok. URL: <https://rozmova.wordpress.com/2020/05/01/viktoriya-bryndza-2/>
5. Bry`ndza V. V Ukrayini nasoloda zhy`ttyam vidxody`t na drugy`j plan. Tomu shho my` i dosi prodovzhuyemo vy`zhy`vaty`. 13.04.2020. URL: <https://rozmova.wordpress.com/2020/05/01/viktoriya-bryndza-2/>
6. Bry`ndza V. V ukrayinciv dominuye potreba vy`zhy`vannya. 18.06.2016. URL: https://zaxid.net/v_ukrayintiv_dominuye_potreba_vizhivannya_n1394860
7. Valovy`j vnutrishnij produkt. Ekonomichna staty`sty`ka / Nacional`ni raxunky`. Derzhavna sluzhba staty`sty`ky` Ukrayiny`. URL: <http://ukrstat.gov.ua/>
8. Gipters Z.V. Kul`turologichny`j slovny`k-dovidny`k. K.: VD «Profesional», 2006. 328 s.
9. Demografichni faktory` bidnosti. Red. E. M. Libanovoyi K., In-t demografiyi ta socz. doslidzh. NAN Ukrayiny`, 2009. 184 s.
10. Zovnishnya torgivlya tovaramy` ta poslugamy`. Ekonomichna staty`sty`ka / Zovnishn`oekonomichna diyal`nist`. Derzhavna sluzhba staty`sty`ky` Ukrayiny`. URL: <http://ukrstat.gov.ua/>
11. Libanova E.M. Zovnishni trudovi migraciyi ukrayinciv: masshtaby`, pry`chy`ny`, naslidky`. Demografiya ta social`na ekonomika. K., 2018. # 2(33). URL: http://iom.org.ua/sites/default/files/migration_infosheet_a4.pdf
12. Lisovy`j V. S. Aksiologiya. Ency`klopediya Suchasnoyi Ukrayiny`: elektronna versiya. Gol. redkol.: I.M. Dzyuba, A.I. Zhukovs`ky`j, M.G. Zheleznyak ta in.; NAN Ukrayiny`, NTSh. K.: Insty`tut ency`klopedy`chny`x doslidzen` NAN Ukrayiny`, 2001. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=43500
13. Migraciya v Ukrayini. Cy`fry` i fakty`. Fond rozvy`tku MOM. K., 2019. 20 s.
14. Nagorna L.P. Regional`na identy`chnist`: ukrayins`ky`j kontekst. K.: IPiEND imeni I.F. Kurasa NAN Ukrayiny`, 2008. 405 s.
15. Nagornyak T.L. Konflikt myzh derzhavoyu i syspilstvom v Ukrayiny. Grani. #18(10), 2015. S.79-87.
16. Nevmerzhy`cz`ka O.M. Cinnist` yak ponyattya: teorety`chni osnovy`. Grani: Filosofiya. # 7 (123) ly`pen` 2015. K., 2015. S. 114-117.

17. Pidstav ochikuvaty` suttyevogo pidvy`shhennya rivnya bidnosti u 2020 roci nemaye. Ministerstvo social`noyi polity`ky` Ukrainy`. 20.05.2020. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/18675.html?fbclid=IwAR0kdYzCcOLKhD1-Wi8Z7ennN2AJhZYhuePH0BqkUgMM5WXnnsmd1eEhMI8>
18. Robocha sy`la za stattyu, ty`pom miscevoli ta vikovy`my` grupamy`. Demografichna ta social`na staty`sty`ka / Ry`nok praci / Zajnyatist` ta bezrobittya. Derzhavna sluzhba staty`sty`ky` Ukrainy`. URL: <http://ukrstat.gov.ua/>
19. Svitove doslidzhennya cinnostej v Ukraini 2020. Kolekty`v avtoriv (L. Akulenko, O. Balakiryeva ta in.), red. Potapenko. K. Ukrayins`ky`j centr yevropejs`koyi polity`ky`. K., 2020. 216 s.
20. Semenchenko F.G. «Cinnist`» yak predmet social`no-gumanitarnoyi nauky`: teorety`ko-konceptual`ny`j pidxid analizu problemy` cinnostej. URL: <http://www.politik.org.ua/vid/bookscontent.php3?b=7&c=386>
21. Skil`ky` ukrayinciv poyixalo za kordon i shho derzhavi z cy`m roby`ty`. I. Piontkivs`ka, D. Yablonovs`ky`j ta in. Centr ekonomichnoyi strategiyi. K., 2018. 50 s.
22. Social`no-ekonomichny`j vy`mir Ukrainy` v period zminy` polity`chny`x elit. V. Yurchy`shy`n. Ky`yiv: Razumkov centr, 2019. 46 s.

Stanislavenko L. A. Social and Economic Values of Ukrainian Society

The article attempts to demonstrate the conditionality of the values of Ukrainian society by the real socio-economic and political processes in the state.

Using the results of the "World Values Survey" conducted in 2017-2020, the indicators of Ukraine's development, the existing socio-political context, the author summarized the following: value orientations of society – both stable and dynamic, so they can both measure the state of society and litmusize its demands and needs for effective public policy; in times of serious challenges, society is able to accumulate internal resources and demonstrate unexpectedly rational (instead of traditional) responses to unprecedented challenges. For example, increasing the feeling of security during the war or a positive assessment of financial situation and well-being in the context of pandemic and lockdown; the values acquired over the years since the Revolution of Dignity bring Ukrainian society closer to the highly developed in economic, interpersonal, legal sense of European societies. It is determined that the analyzed indicators of Ukraine's development as a welfare state indicate extremely low, distorted, one-sided positive trends. Contradictory and very slow departure of society from post-Soviet orientations in the areas of political system, economy, formation of relations between the citizen and the state is compensated by the value approach of Ukrainians to leading European countries in tolerance, financial security and responsibility for their lives and well-being. Therefore, in the context of the systemic crisis in Ukraine, society is in a state of balance between the values of survival and self-expression – absolutely logical, and the movement – both relative to 2011 and in comparison with European countries in general – towards democratization, widespread perception of secular and rational values. is evidence of the completion of the process of transformation of post-socialist Ukrainian society and its entry into the group of highly developed European countries. It was stated that post-socialist influences and the instability of Ukraine's economy and position in the international community determine the presence of Ukrainian society on a shaky balance of survival and self-expression values.

Keywords: values, survival and self-expression values, traditional values, secular-rational values, World Values Survey.